

ఇండియన్ పాలిటీ

భారత రాష్ట్రపతి

అర్హతలు
 రాజ్యాంగంలోని 58 వ నిబంధన ప్రకారం రాష్ట్రపతి పదవికి పోటీ చేయడానికి కింది అర్హతలు అవసరం.

- ★ భారత పౌరుడై ఉండాలి.
- ★ వయసు 35 సంవత్సరాలు నిండి ఉండాలి.
- ★ లోక్ సభ సభ్యుడిగా ఎన్నికవడానికి కావాల్సిన అర్హతలు ఉండాలి.
- ★ శారీరకంగా, మానసికంగా ఆరోగ్యవంతమై ఉండాలి.
- ★ ఏ స్థాయిలోనూ అంటే కేంద్ర, రాష్ట్ర, స్థానిక ప్రభుత్వాలలో ప్రభుత్వ ఆదాయం పొందే ఉద్యోగంలో ఉండకూడదు. రాష్ట్రపతి, ఉపరాష్ట్రపతి, గవర్నర్ పదవులు లాభదాయక పదవుల కిందికి రావు.
- ★ దివాలా తీసి ఉండకూడదు. పైన తెలిపిన అర్హతలతో పాటు కొన్ని షరతులను పాటించాల్సి ఉంటుంది. అవి:
  - ★ రిజర్వ్ బ్యాంక్ లో రూ. 15,000 ధరావత్తుగా చెల్లించాలి.
  - ★ అభ్యర్థి నామినేషన్ పత్రాన్ని నియోజక గణంలోని 50 మంది సభ్యులు ప్రతిపాదించాలి. దీన్ని మరో 50 మంది బలపరచాలి. పైన తెలిపిన అర్హతలు, షరతులను సవరించే అధికారం భారత పార్లమెంట్ కు ఉంది.

ఎన్నిక విధానం ...
 రాజ్యాంగంలోని 54, 55 నిబంధనలు రాష్ట్రపతి ఎన్నిక, ఎన్నిక విధానం గురించి వివరిస్తాయి.

- ★ రాష్ట్రపతి ఎన్నిక పరోక్షంగా, వైస్ప్రతిక ప్రాతినిధ్య విధానం, ఏక ఓటు బదిలీ విధానం, రహస్య ఓటింగ్ పద్ధతిలో జరుగుతుంది. రాష్ట్రపతిని ఎన్నుకోవడానికి ప్రత్యేక ఎన్నికల గణం ఉంటుంది. ఎన్నికల గణంలో
- i) పార్లమెంట్ ఉభయసభలకు ఎన్నికైన మొత్తం సభ్యులు
- ii) అన్ని రాష్ట్రాల విధానసభలకు ఎన్నికైన సభ్యులు
- iii) కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలైన దిల్లీ, పాండిచ్చేరి విధాన సభలకు ఎన్నికైన సభ్యులు (1992 లో 70 వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం) ఉంటారు.
- ★ రాష్ట్రపతిగా ఎన్నికవడానికి కనీసం 50% పైగా ఓట్లు పొందాల్సి ఉంటుంది. ప్రాధాన్యతా క్రమాన్ని అనుసరించి 50% కి మించి ఓట్లు పొందే వరకు ఏక ఓటు బదిలీ ప్రక్రియ కొనసాగుతుంది.
- ★ రాష్ట్రపతి ఎన్నికలకు రిటర్నింగ్ అధికారిగా ఒకసారి లోక్ సభ సెక్రటరీ జనరల్, మరొకసారి రాజ్యసభ సెక్రటరీ జనరల్ వ్యవహరిస్తారు.
- ★ రాష్ట్రపతి ఎన్నికలకు సంబంధించిన వివాదాలను స్వీకరించి, విచారించి, పరిష్కరించే అధికారం కేవలం సుప్రీం కోర్టుకు మాత్రమే ఉంది. ఎన్నికలు జరిగిన రోజు నుంచి 30 రోజుల లోపల ఎన్నికల గణంలోని సభ్యులు, పోటీ చేసిన వారు మాత్రమే కోర్టులో కేసు దాఖలు చేయాలి.

పదవీకాలం
 నిబంధన 56 ప్రకారం రాష్ట్రపతి పదవీ ప్రమాణస్వీకారం చేసిన రోజు నుంచి 5 సంవత్సరాలు పదవిలో ఉంటారు. అయితే కింది కారణాల వల్ల రాష్ట్రపతి పదవికి మధ్యలోనే ఖాళీ ఏర్పడవచ్చు

- ★ రాజీనామా చేయడం
- ★ మహాభయోగ తీర్మానం
- ★ రాష్ట్రపతి ఎన్నిక చెల్లదని సుప్రీంకోర్టు తీర్పు ఇవ్వడం
- ★ మరణించడం (జాకీర్ హుస్సేన్ మరణం వల్ల 1967 లో ఖాళీ ఏర్పడింది).
- ★ రాష్ట్రపతి రాజీనామాపత్రాన్ని ఉపరాష్ట్రపతి పేరు మీదుగా రాయాలి. ఆ పదవి ఖాళీగా ఉంటే సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తికి, ఆ పదవి కూడా ఖాళీగా ఉంటే సుప్రీంకోర్టులోని సీనియర్ న్యాయమూర్తికి తన రాజీనామా పత్రాన్ని పంపాలి.

భారత రాష్ట్రపతి రాజ్యాధినేత, దేశానికి ప్రథమ పౌరుడు. భారతదేశ సార్వభౌమత్వానికి, జాతి గౌరవ ప్రతిష్ఠలకు ప్రతీక. రాజ్యాంగంలోని V వ భాగంలో 52 నుంచి 62 వరకు ఉన్న నిబంధనలు రాష్ట్రపతి పదవి గురించి వివరిస్తాయి. రాజ్యాంగం ప్రకారం (నిబంధన 53) కేంద్ర ప్రభుత్వ కార్య నిర్వహణాధికారమంతా రాష్ట్రపతికే ఉంటుంది. దేశ పరిపాలన రాష్ట్రపతి వేరిల జరుగుతుంది (నిబంధన 77). అయితే పార్లమెంటరీ సంప్రదాయం అనులో ఉన్నందువల్ల రాష్ట్రపతి రాజ్యాంగబద్ధమైన నామమాత్ర అధికారాలను మాత్రమే చెలాయించగలడు. వాస్తవ అధికారాలు ప్రధానమంత్రి నాయకత్వంలోని మంత్రివర్గానికి చెంది ఉంటాయి. అయినప్పటికీ రాజ్యాంగ పరిరక్షణ బాధ్యత ఉండటం వల్ల కొన్ని సందర్భాల్లో స్వతంత్రంగా వ్యవహరించగలడు.

రాష్ట్రపతిని పదవి నుంచి ఎవరు తొలగించవచ్చు...?

- ★ రాష్ట్రపతి ఎన్నికలను భారత ఎన్నికల సంఘం నిర్వహిస్తుంది. రాష్ట్రపతి ఎన్నికల్లో రాజకీయ పార్టీలు 'విచ్' జారీ చేయలేవు
- ★ రాజ్యాంగం ప్రకారం రాష్ట్రపతి పదవికి ఎన్నిసార్లైనా పోటీచేయవచ్చు (నిబంధన 57)

అధికారాలు, విధులు

రాజ్యాంగ నిబంధన 53 ప్రకారం కేంద్ర ప్రభుత్వ కార్య నిర్వహణాధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంటుంది. రాష్ట్రపతి ఈ అధికారాలను స్వయంగా లేదా తన కింది అధికారుల ద్వారా నిర్వహిస్తారు. అంటే ప్రధాని నాయకత్వంలోని మంత్రిమండలి అని సుప్రీంకోర్టు వ్యాఖ్యానించింది. నిబంధన 74(1) ప్రకారం ప్రధాని నాయకత్వంలోని కేంద్ర మంత్రివర్గం సలహా, సహాయంతో రాష్ట్రపతి తన విధులను నిర్వహించాల్సి ఉంటుంది.

రాష్ట్రపతి అధికారాలను ప్రధానంగా రెండు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు అవి..

- 1) సాధారణ అధికారాలు
- 2) అత్యవసర అధికారాలు.

సాధారణ అధికారాలు

దేశం సాధారణ పరిస్థితుల్లో ఉన్నప్పుడు నిర్వహించే విధులు కింది విధంగా ఉంటాయి.

కార్య నిర్వహణాధికారాలు
 కార్య నిర్వహణ కోసం రాష్ట్రపతి అనేక నియామకాలు చేస్తారు. అందులో ముఖ్యమైనవి

- ★ లోక్ సభలో మెజారిటీ పార్టీ నాయకుడిని ప్రధానిగా నియమిస్తారు - నిబంధన 75(1)
- ★ ప్రధాని సలహా మంత్రిమండలి - నిబంధన 75(1)
- ★ అటార్నీ జనరల్ - నిబంధన 76(1)
- ★ సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టు ప్రధాన, సాధారణ న్యాయమూర్తులు
- ★ కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్లు, పరిపాలకులు - నిబంధన 239

జీతభత్యాలు

59వ నిబంధన ప్రకారం రాష్ట్రపతి జీతభత్యాలను పార్లమెంట్ నిర్ణయిస్తుంది. పార్లమెంట్ కు రాష్ట్రపతి జీతభత్యాలను పెంచే అధికారం మాత్రమే ఉంది. తగ్గించే అధికారం లేదు. రాష్ట్రపతి జీతభత్యాలను భారత సంఘటిత నిధి నుంచి చెల్లిస్తారు. ప్రస్తుతం రాష్ట్రపతికి రూ. 1,50,000 నెలసరి వేతనం, ఉచిత అధికార నివాసం (రాష్ట్రపతి భవన్), కార్యాలయం, ఇతర ఖర్చుల కోసం రూ. 22.5 కోట్ల వరకు ఖర్చు చేయవచ్చు. పదవీ విరమణ తర్వాత పెన్షన్ గా రూ. 75,000 చెల్లిస్తారు. రాష్ట్రపతికి హైదరాబాద్ లోని బోల్షారంలో శీతాకాల విడిది, హిమాచల్ ప్రదేశ్ లోని సిమ్లాలో వేసవి విడిది గృహాలు ఉన్నాయి.

- ★ రాష్ట్రపతి భవన్ రూపకర్తలు ఎడ్విన్ లుటియన్, జేకర్.
- ★ రాష్ట్రపతి భవన్ ఉన్న ప్రాంతాన్ని రైసినా హిల్స్ అంటారు.

- ★ భారత కంప్లైలర్, ఆడిటర్ జనరల్ - నిబంధన 148
- ★ అంతరాష్ట్రమండలి - నిబంధన 263
- ★ ఆర్థిక సంఘం చైర్మన్, సభ్యుల నియామకం - నిబంధన 280
- ★ యూనియన్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ చైర్మన్, సభ్యులు - నిబంధన 316
- ★ భారత ఎన్నికల సంఘం, ప్రధాన ఎన్నికల కమిషనర్, ఇతర ఎన్నికల కమిషనర్లు - నిబంధన 329(2)
- ★ షెడ్యూల్డ్ కులాల జాతీయ కమిషన్, షెడ్యూల్డ్ తెగల జాతీయ కమిషన్ చైర్మన్, సభ్యులు - నిబంధన 338, 338 (A)
- ★ వెనకబడిన తరగతుల పరిస్థితుల అధ్యయనంపై కమిషన్ - నిబంధన 340
- ★ జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం, కేంద్ర విజిలెన్స్ కమిషన్ (CVC), కేంద్ర సమాచార కమిషన్, భాషాపరంగా అల్పసంఖ్యాక వర్గాల కమిషన్ మొదలైన అనేక కమిషన్లకు అధ్యక్షులను, సభ్యులను నియమిస్తారు.

శాసనాధికారాలు

భారత పార్లమెంట్ అంటే రాష్ట్రపతి, రాజ్యసభ, లోక్ సభ (నిబంధన 79). కాబట్టి రాష్ట్రపతి పార్లమెంట్ లో అంతర్భాగం. రాష్ట్రపతికి అనేక శాసనాధికారాలున్నాయి.

- ★ పార్లమెంట్ ను సమావేశపరచడం, వాయిదా వేయడం, సమావేశాలను రద్దు చేయడం - నిబంధన 85
- ★ పార్లమెంట్ ను ఉద్దేశించి ప్రసంగించడం - నిబంధన 86
- ★ రాజ్యసభకు కళలు, సాహిత్యం, సామాజిక సేవ మొదలైన రంగాల్లో విశిష్టమైన 12 మందిని నియమించవచ్చు - నిబంధన 80(3)
- ★ లోక్ సభలో ఆంగ్లో ఇండియన్లకు తగిన ప్రాతినిధ్యం లేకపోతే ఆ వర్గం నుంచి ఇద్దరిని నియమిస్తారు - నిబంధన 331. ప్రస్తుత ఆంగ్లో ఇండియన్ సభ్యులు రిచర్డ్ హె, జార్జ్ జేకర్.
- ★ పార్లమెంట్ సమావేశంలో లేనప్పుడు ఆర్డినెన్స్ లను జారీ చేయవచ్చు - నిబంధన 123. ఆర్డినెన్స్ గరిష్ట కాలపరిమితి 6 నెలల 6 వారాలు.

పదవీ ప్రమాణస్వీకారం

నిబంధన 60 ప్రకారం రాష్ట్రపతి పదవికి ఎన్నికైన వ్యక్తి భారత సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా సీనియర్ న్యాయమూర్తి సమక్షంలో కింది విధంగా ప్రమాణస్వీకారం చేయాలి.

నేను ..... దేవుని (లేదా) మనసాక్షిగా ప్రమాణం చేసి ఈ రాష్ట్రపతి బాధ్యతలను చిత్తశుద్ధితో నిర్వహిస్తాను. నా శాయశక్తులా రాజ్యాంగాన్ని, చట్టాన్ని కాపాడతాను (Preserve, Protect and Defend). భారత ప్రజల శ్రేయస్సు, సేవ కోసం నన్ను నేను అర్పించుకుంటాను.

మాదిరి ప్రశ్నలు

1. భారత రాష్ట్రపతికి ఉన్న అధికారాలు ఏవి?
    - a) రాజ్యాంగబద్ధమైన అధికారాలు, నామమాత్ర అధికారాలు
    - b) రాజ్యాంగబద్ధమైన అధికారాలు, వాస్తవ అధికారాలు
    - c) వాస్తవ అధికారాలు, పార్లమెంట్ కల్పించిన అధికారాలు
    - d) a, b, c సరైనవి
  2. రాష్ట్రపతిగా పోటీచేసే వ్యక్తిని ఎన్నికల గణంలోని ఎంతమంది సభ్యులు ప్రతిపాదించాలి?
    - a) 150 మంది
    - b) 100 మంది
    - c) 50 మంది
    - d) 10 మంది
  3. రాష్ట్రపతి ఎన్నికల్లో పాల్గొనడానికి అవకాశం లేని సభ?
    - a) లోక్ సభ
    - b) రాజ్యసభ
    - c) విధానసభ
    - d) విధానమండలి
  4. మూడో షెడ్యూల్ లో కాకుండా రాజ్యాంగ నిబంధనల్లో ఎవరి ప్రమాణ స్వీకారం గురించి పొందుపరిచారు?
    - a) రాష్ట్రపతి
    - b) ఉపరాష్ట్రపతి
    - c) గవర్నర్
    - d) a, b, c
- జవాబులు:** 1-a   2-b   3-d   4-d

- ★ ఆర్థిక బిల్లులను లోక్ సభలో ప్రవేశపెట్టడానికి రాష్ట్రపతి ముందున్న అనుమతి అవసరం - నిబంధన 117
- ★ యూనియన్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్, ఆర్థిక సంఘం, షెడ్యూల్డ్ కులాల, షెడ్యూల్డ్ తెగల కమిషన్ల నివేదికలను పార్లమెంట్ కు సమర్పిస్తారు.
- ★ పార్లమెంట్ ఉభయసభలు ఆమోదించిన బిల్లుకు ఆమోదం తెలపడం.
- ★ రాష్ట్రపతికి 3 రకాల వీటో అధికారాలున్నాయి.
  - i) అబ్జల్యూట్ వీటో - ఏదైనా బిల్లును ఆమోదించడానికి నిరాకరించడం
  - ii) సస్పెన్సన్ వీటో - ఏదైనా బిల్లును పునఃపరిశీలనకు పంపడం
  - iii) పాకెట్ వీటో - బిల్లుకు ఆమోదం తెలపకుండా లేదా తిరస్కరించకుండా, పునఃపరిశీలనకు పంపకుండా తన దగ్గరే ఉంచుకోవడం.
- ★ ప్రధాని సలహాపై లోక్ సభను రద్దు చేయవచ్చు (రాజ్య సభ శాశ్వత సభ).

ఆర్థిక అధికారాలు

- ★ కేంద్ర ప్రభుత్వం వార్షిక బడ్జెట్ ను పార్లమెంట్ లో ప్రవేశపెట్టేలా చూస్తారు - నిబంధన 112.
- ★ రాష్ట్రపతి అనుమతి లేకుండా కొత్త పన్నులు విధించడం, సవరించడం లాంటివి చేయడానికి వీలులేదు.
- ★ భారత ఆగంతుక నిధి రాష్ట్రపతి ఆధీనంలో ఉంటుంది - నిబంధన 267
- ★ కేంద్రం - రాష్ట్రాల మధ్య ఆర్థిక వనరుల పునఃపంపిణీ కోసం 5 ఏళ్లకు ఒకసారి ఆర్థిక సంఘాన్ని నియమిస్తారు.

తొలగింపు

నిబంధన 61(1) ప్రకారం 'రాజ్యాంగ ఉల్లంఘన' కారణంపై 'మహాభయోగ తీర్మానం' ద్వారా పార్లమెంట్ రాష్ట్రపతిని తొలగించగలడు. ఈ తీర్మానాన్ని పార్లమెంట్ ఉభయ సభలు విడివిడిగా మొత్తం సభ్యుల్లో 2/3 వ వంతు మెజారిటీతో ఆమోదించాలి. తీర్మానం ఆమోదం పొందిన రోజు నుంచి రాష్ట్రపతిని తొలగించినట్లు ప్రకటిస్తారు.